

motivů putuje za stavbami po celé západní Evropě. Předložené výsledky bezpochyby dokládají nejenom výbornou znalost zahraniční literatury, ale i náročný a rozsáhlý výzkum v terénu. PRIXOVI se tak podařilo při sledování výskytu zvoleného kružbového prvku shromáždit impozantní množství srovnávacího materiálu. Většinou však nalézá spíše doklady obecného vývoje a užití motivu než konkrétní důkazy o spojitosti nebo o bližším ovlivnění moravského kostela. Autor si je dobře vědom toho, že při hledání analogií k tvarosloví kružbových oken v Uničově nestačí pouze sledovat vybraný motiv na koso usazeného čtyřlístu, nýbrž přinejmenším celou profilaci a kompozici okna. V případě detailnějšího srovnání se mu díky tomu podařilo nalézt přesvědčivé a realitě blízké analogie na presbýtářích kostelů v durynském Mühlhausenu a Arnstadtu.

V závěrečném shrnutí výsledků rozsáhlého výzkumu PRIXOVI usoudil, že stavitel uničovského kostela musel být seznámen s charakterem soudobého stavitelství druhé poloviny 13. století v Durynsku. Přehodnocuje význam objektu, když odmítá jeho převažující dosavadní hodnocení jako provinční nebo místní architektury a soudí, že se jedná o „jednu z nejzajímavějších staveb daleko přesahující regionální obzor“. Na základě zjištěných souvislostí se stavbami městských kostelů v království, ale i v Durynsku, vyslovil předpoklad, že se uničovští měšťané dokázali samostatně docela dobře orientovat, „pozorně sledovali, jaké stavby vyrůstají v okolních městech“ a „totéž lze patrně předpokládat u objednavatelů stavby, zejména anonymního uničovského faráře a představitelů města, kteří budování městské stavební pýchy jistě pečlivě krok za krokem sledovali a zevrubně rozvažovali, za co vydají nezanedbatelné částky z kostelní a městské kasy.“ Naproti tomu je však velmi nepravděpodobný předpoklad, že by středověcí měšťané cíleně a systematicky sledovali stavební produkci ve městech, pokud by s nimi neměli obchodní a politické kontakty. Řada takovýchto konkrétních výtvarných nebo architektonických motivů byla většinou výrazem osobité tvorby toho kterého kameníka a jeho zkušeností získaných při školení ve stavební huti a během životní pouti, respektive tvůrčí praxe. Zjištěný charakter a souvislosti formálních prvků oken uničovského presbýtáře s dalšími stavbami je tedy spíše výsledkem zkušeností a znalostí navrhujičích, případně provádějičích kameníckého mistra, než cíleného zájmu a konkrétního požadavku městské rady.

Vyznění pozoruhodné knihy poněkud ruší naddimenzované poznámky pod čarou, které v krajním případě zabírají celou stranu; někdy

kvůli snaze zachovat logické propojení s textem na související straně pak grafické řešení vede k mylnému dojmu, že text dané kapitoly na straně končí. Byl tak mnohdy ztracen cenný prostor potřebný pro fotografický doprovod, kterého v takto závažných pracích není nikdy dost, neboť několik stran textu mnohdy nedokáže ozřejmit tolik, co jedno vyobrazení.

Kniha je nepochybně velkým přínosem nejen pro poznání stavebních dějin a významu kostela v Uničově, ale i příkladem studijního přístupu dokládajícího možnosti výpovědi zachovaných částí středověké stavby. I přes velmi nízký náklad si jistě najde podstatně rozsáhlejší okruh zájemců než jen z řad historiků umění nebo milovníků středověké architektury.

ROMAN LAVIČKA

Obrazy krásy a spásy. Gotika v jihozápadních Čechách,
edd. Petr JINDRA – Michaela OTTOVÁ,
Arbor vitae – Západočeská galerie
v Plzni, Plzeň 2013

493 s. + 451 obr.,
ISBN 978-80-7467-059-6; 978-80-86415-93-2

V Úvodu se autoři ideového konceptu Petr Jindra a Michaela Ottová odvolávají na Josefa Opitze a Jaromíra Homolku jako na znalce, kteří rozpoznali osobitost pozdně gotického umění jihozápadních Čech. Oba se také výrazným způsobem podíleli na regionálně zaměřených výstavách, které, jak se později ukázalo i v případě moravsko-slezského cyklu *Od gotiky k renesanci*, umožňují soustředěný týmový výzkum i jeho prezentaci. První část Úvodu stručně vymezuje historický prostor jihozápadních Čech včetně majetkové držby významných šlechtických rodů a konfesního dualismu. V druhé části se dočteme, že autoři výstav věnovali prvořadou pozornost nejen uměleckým dílům samotným, ale i jejich původní náboženské funkci a komunikaci s divákem. Z tohoto hlediska skutečně „obrazy krásy a spásy“ dotvářely samu výstavu a její estetický i poznávací účinek. Současně se však již v Úvodu setkáváme s dnes dosti běžnou transmisí esoterických a teologických subtilit ze středověku do současné religiózní emotivní uměnovědy a odtud zpět do reflexí o artefaktech, jež byly z větší části produkty řemeslné výroby.

Na Úvod navazují tři pojednání o sídelně historickém obraze jihozápadních Čech, jejichž

autory jsou historici mladší generace Jan Lhoták a Michal Tejček. Oba se představili jako vynikající znalci regionu, jehož geografické vymezení není tak jednoznačné, jak by se zdálo z uměnovědného hlediska. Je to důvod k zamyšlení, nikoli však k polemice. K zamyšlení zejména z obecně historického hlediska, neboť i v jiném ohledu památky výtvarného umění začínají formovat vztah k národní i státní minulosti. Stať o nejvýznamnějších objednavatelích pozdně gotického umění v dané oblasti pojednává především o historii rodů a jejich významných představitelích. Partie o vlastní stavební a mecenášské činnosti zde sice nalezneme, víceméně však okrajově. Jde ovšem o problém historických úvodů k většině výstavních katalogů. Nalézt spojnice k sídelnímu a historickému zázemí či dění je snadnější v případě té stavební činnosti, která časem nabyla architektonické hodnoty. U mobilních uměleckých památek zatím historici málokdy mohou dosavadní poznatky obohatit nebo ověřit.

První skupinu památek zachycených v katalogu tvoří města jako stavební celky. Výklad Vladimíra Horpeniaka přihlíží i k okolním hradním sídlům a hornickým městečkům. Samostatná katalogová hesla zde oprávněně náleží Horažďovicím, Kašperským Horám, Klatovům a Sušici. V městském prostředí architektonicky hodnotné dědictví zpravidla představují sakrální stavby. Zsvěceným a široce pojatým nástinem uvedl soubor 14 vybraných městských kostelů a hradních kaplí Jiří Kuthan. O katalogové stati se podělili František Záruba a Veronika Bartová s příspěvím Jana Lhotáka a Miroslava Šmieda. Snad by alespoň v některých případech bylo možné nalézt příbuznost stavebního řešení. Povšiml jsem si např. časového souběhu sklípkových kleneb kostela v Nezamyslicích, křížové chodby a kapitulní síně františkánského kláštera v Horažďovicích a v sakristii severní věže kostela ve Velharticích. Pojednání o hradech v jihozápadních Čechách se ujal Jan Anderle, s jehož iniciálami se setkáme u všech šesti vybraných hradních sídel (Kašperk, Prácheň, Rábí, Roupov, Švihov, Velhartice).

Novým, v řadě ohledů objevným přístupem mne zaujal exkurs Aleše Mudry o středověkých interiérech a vybavení kostelů. I když se původní inventář sakrálních objektů většinou nedochoval, přece jen po něm podle autora zůstalo nemálo stop, z nichž lze zčásti rekonstruovat středověký liturgický provoz nebo alespoň postihnout funkci a kulturně historické souvislosti dochovaných artefaktů. U některých součástí vnitřního vybavení kostelů je funkce zjevná (oltáře, zvony, křtitelnice, náhrobníky), u jiných je třeba po ní pátrat. Platí to např. o zbytcích výzdoby vítězných oblouků

všelijakých kostelních výklenků, ale i o původní podobě fragmentárně dochovaných oltářů. Jednou z názorných ukázek, které na výstavě budily oprávněnou pozornost, je rekonstrukce umístění sousoší Ukřižování ve vítězném oblouku kostelíka sv. Mikuláše v Lubech. Zatímco sanktuária zahrnul Aleš Mudra do svého exkursu, o figurálních konzolách v interiérech kostelů pojednal samostatně spolu s Petrem Jindrou. Otázkou je, zda neuměle provedené konzoly jsou hodny reflexí o jejich apotropaické funkci či o ontologickém rozhraní mezi nezvárným a ztvárněným.

Obšírný výklad o středověké deskové a nástěnné malbě Jan Royt pojal jako soustavný přehled jednotlivých děl s uvedením dosavadní literatury a historických i církevně religiozních souvislostí, k němuž na četných místech připojil vlastní cenné poznatky a komentáře. Sám je navíc autorem všech statí o oltářních retáblích a jejich částech, do nichž rovněž uložil nemálo podnětných postřehů ikonografické i stylové povahy. Jan Royt se rovněž ujal katalogového hesla o třech časově odlišných fázích fresek v kostele v Mouchčanech u Annína. Ostatní dochované nástěnné malby včetně figurální malby na hradě Švihov pro katalog zpracoval a vlastními poznatky doplnil Ondřej Faktor.

Viktor Kubík vybral pro kolekci regionální gotické knižní malby dvanáct rukopisných památek, o nichž pojednal jednak v souhrnném přehledu, jednak v samostatných katalogových popisích. Do počátku husitské revoluce stojí za zmínku především produkce laických a klášterních skriptorií v Klatovech, v následujícím období se začala uplatňovat i jiná městská střediska. Nešlo vždy o práce místních písařů a iluminátorů. Oba klatovské graduály byly objednány v pražské dílně Jana Táborského, znakovou listinu pro Strážov zhotovila kancelář Ludvíka Jagellonského. Celkově však výběr ukázek zdařile vystihuje vzrůstající potřebu i oblibu kaligraficky psané či výtvarně zdobené knihy v převážně světském prostředí kališnických měst.

Velkou část výstavy i katalogu (55 položek) tvoří dochovaná díla gotického sochařství. Michaela Ottová stála před nesnadným úkolem, jak tento velký soubor volných děl i celých retáblů utřídit. Vyšla z jejich základní funkce a významového kontextu v sakrálním prostoru. V předhusitském období nic nedokládá existenci místních sochařských dílen. Za poměrně malý počet dochovaných plastik jako vždy mohou bezohlední husité a jejich drancování svatostánků. Vše, co bylo v jeho silách, v poslední třetině 15. století napravil velký mecenáš Půta Švihovský z Rýzemberka, a to zejména v hradní kapli na Švihově a v kostele

na hradu Rábí. Zčásti se přitom autorka mohla opřít pouze o předpoklady a domněnky, ty však působí dosti přesvědčivě. Za zvlášť pozoruhodnou považují z tohoto hlediska rekonstrukci oltářního vybavení kostela Nejsvětější Trojice v Rábí. Naopak více poučení jsem očekával o vybavení františkánského kostela v Horažďovicích, velké fundaci Půty Švihovského, jehož zde připomíná náhrobní deska z červeného mramoru. Vše podstatné se o ní ovšem dozvíme z katalogového popisu. Michaela Ottová je autorkou nejen této stati, ale i většiny katalogových záznamů tematického souboru. Výrazný autorský podíl rovněž náleží Aleši Mudrovi, dále do této části katalogu popisy jednotlivých děl přispěli Jan Royt, Olga Kotková, Petr Jindra a Michal Tejček.

Michaela Ottová sice předpokládá řadu (anonymních) sochařů pracujících přímo pro Půtu Švihovského a jeho potomky, nevylučuje však ani možnost objednávek z bavorských a rakouských ateliérů. Právě tato přeshraniční spolupráce se ukázala být zásadním faktorem pro lokální produkci první třetiny 16. století. Nad jiné pozoruhodnou památkou jsou čtyři reliéfy z monumentální archy klatovského chrámu připsané následovníku Mistra Altöttinských dveří Matthiasi Krenisovi (?). Vrcholnými díly výstavy i katalogu jsou bezesporu díla Mistra Oplakávání Krista ze Žebráka a jeho následovníků, jimiž se zabývají hned dva exkursy. V prvním se Petr Jindra zaměřil na ikonografický, bohovědný a ikonologický výklad námětu Oplakání Krista jako propojení mystéria Kristova těla a těla společnosti. V druhém exkursu Michaela Ottová zevrubně pojednala o celkové revizi otázky Mistra zvívovského Oplakávání jako hypotetického vedoucího řezbářské dílny působící v první třetině 16. století v jižních Čechách, snad přímo v Českých Budějovicích.

Závěrečná část katalogu zahrnuje několik pečlivě vybraných artefaktů užitého umění, z nichž dosud nepublikována byla stylově nesourodá monstrance neznámého původu, která se dochovala ve starém fondu muzea v Klatovech. Katalogy se v poslední době díky své syntetizující a informativní funkci stávají vyhledávanou a přínosnou součástí odborného interdisciplinárně zaměřeného výzkumu. V plné míře to platí i o *Obrazech krásy a spásy* z jihozápadních Čech ve znamenité grafické úpravě Jana a Heleny Dienstbierových.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Kláster minoritů a klarisek v Českém Krumlově. Umění, zbožnost, architektura, ed. Daniela RYWIKOVÁ, Veduta, České Budějovice 2015

380 s., ISBN 978-80-86829-99-9

Rozsáhlý areál českokrumlovských sdružených klášterů minoritů a klarisek s přiléhajícím řeholním domem bekyň a s kostelem Božího těla a Panny Marie se v rámci projektu „Revitalizace areálu klášterů Český Krumlov“ (od roku 2014) dočkal monotematického sborníku. Celkem devatenáct studií se dělí do dvou oddílů: první se zaměřuje na stavební historii a architekturu klášterů, druhý na vzdělanost, umění a zbožnost. Jak podotýká editorka, k vydání publikace došlo v době stále ještě probíhajících stavebních prací, což se odrazilo v nemožnosti zodpovědět některé otázky vztahující se především k archeologickému výzkumu a stavební historii obou klášterů.

Po úvodním slovu Daniely Rywikové navazuje studie *Českokrumlovské kláštery v písemných pramenech a stručný přehled jejich stavební historie* z pera Jarmily Hansové a Luboše Lancingera (†). Pojednání se opírá o Lancingerovy starší stavebněhistorické průzkumy objektů (1967, 1985, 1986, 1989 a 2003). Oproti Heleně Soukupové i dalším badatelům zaujímá Lancinger skeptický postoj k možnosti ztotožnění domu bekyň, který pro potřeby zbožných žen odkázala Anna z Rožmberka, s malou kvadraturou minoritského kláštera. Je škoda, že líčení historických událostí nikde nepřekračuje rok 1950.

Na svoji dřívější studii k českokrumlovským klášterům (1999) navazuje i Helena Soukupová, která důkladně popisuje středověkou architekturu komplexu a zasazuje ji do kontextu mendikantského stavitelství. Svoji starší práci obohacuje jednak o poznatky stavebněhistorického průzkumu z roku 2011 (Martin Čihalík, Zuzana Hlavicová, Dimitrij J. Neuwirth), jednak o výsledky vycházející ze současné revitalizace (Jiří Bloch, Roman Lavička, Tomáš Kyncl). Přínosem je také aktuální půdorys s vyznačením stavebních etap vyhotovený ve spolupráci se Studiem Anarchitekt.

Dalibor Prix se soustředil především na dispoziční skladbu konventního chrámu ve 14. století, byť uznává, že jde pouze o úzce vymezenou část celého areálu vytrženou z kontextu funkcí i formálních vazeb. Přínosné jsou Prixovy postřehy ke „strategii“ Rožmberků při zakládání českokrumlovských klášterů a k okolnostem zvolení úsporné formy architektury kostela, kterou měli zakladatelé sledovat spíše reálně